

Bu ilin iyun ayında çağdaş poeziyamızın və jurnalistikamızın ünlü nümayəndələrindən biri olan Avdı Qoşqarın 60 yaşı tamam oldu.

60 illik yubileyinə Avdı yeni bir kitabı ilə gəldi. "Bu çay bu yatağa sığmaz". Yubiley tədbirlərinin birində mən də iştirak edirdim və onun yeni nəşr olunan bu kitabından mənə də pay düşdü.

Kitabı varaqladıqca Avdının poeziya aləminə vardığıca, şeirləri, bədii-publisistik yazıları ilə tanış olduqca məndə onun yaradıcılığı haqda öz təəssürlərimi yazmaq istəyi keçdi. Əvvəla bir az tərəddüt etdim.

Kitaba iki ədəbiyyat bilicisi akademik Nizami Cəfərov və professor Rüstəm Kamal ön və son söz yazmışdılar. İki "Söz" nəhəngindən sonra mən yeni nə deyə bilərdim ki?

Lakin kitabı oxuduqca, yazmaq istəyim tərəddüdlərimə üstün gəldi.

... Avdını 20 ilə yaxındır tanıyıram.

90-cı illərin sonu idi. Mingəçevirə televiziya üçün veriliş hazırlamağa gəlmişdi. Dostumuz professor Rüstəm Kamalın vasitəsilə yaxından tanış olduq. Həmin görüşdə söhbətlərimiz əsasən poeziyadan, sənətdən, ədəbiyyatdan oldu. Elə ilk tanışılıqdan sözümlə tutdu. Deyəsən bir-birimizi başa düşə bilmişdik.

Sonrakı vaxtlarda görüşlərimiz ara-sıra olsa da Avdının yaradıcılığını, fəaliyyətini izləyirdim. Açıq mən onun televiziya jurnalistikası sahəsindəki fəaliyyətini daha çox müşahidə edirdim.

"Bu çay bu yatağa sığmaz" kitabına qədər.

İlk öncə onu deyim ki, "Avdı" adı səslənəndə istər - istəməz məndə bir söz- sənət adamı obrazının təssüratı yaranır. Qazax mahalında Avdı adı şeirlə, aşiq sənəti ilə qoşa səslənir. Bu adı şöhrətləndirən İncə dərəsinin Qaymaqlı kəndində yaşayıb-yaratmış məşhur ustad aşiq Avdı Avdiyev (Avdı Qaymaqlı) olmuşdur. Sonralar Avdı Qoşqarın poeziya meydanında görünməsi, Aşiq Avdı Musayevin aşiq sənətini uğurla davam etdirməsi, Avdı adının daha da məşhurlaşması ilə yanaşı həm də bu adın şeirlə, sənətlə bərabər səslənməsini daha da gücləndirmişdir. Görünür adın özündə bir mistik mənə var ki, bu da şeirdə sənətdə özünü təzahür edir. Akademik Nizami Cəfərov kitaba ön sözündə yazır: "Avdı Qoşqarın "Bu çay bu yatağa sığmaz" kitabı, əsasən, son illərdə qələmə aldığı

şeirləri, bədii publisistik məqalələri əhatə edir ki, həmin yazıların hər birində, köhnə təbirlə desək, müasirimizin nəbzi döyünür. Bəzən aramla, bəzən yavaş-yavaş, yeni həyatın tempinə uyğun olaraq, bəzən də həyəcanla, sürətlə, şiddətlə... və dərhal hiss edilir ki, şair ürəyi bu narahat insan taleyi üçün risklərlə dolu dünyamızın ritmini, intonasiasını öz üzərinə götürməkdən çəkinmir". Avdını yaradıcılığı ilə tanış olduqdan sonra Nizami Cəfərovla razılaşmaya bilmirsən.

Avdını şair kimi narahat edən problemlər təkcə ətrafında, onu əhatə edən mühitdə, aləmdə baş verən proseslər, haqsızlıqlar, ədalətsizliklər deyil, həm də dünyanı narahat edən problemlərdir.

Bu problemləri qələmə almaq istəyi onun içindən baş qaldırır və sonra bu duyğular "aramla" misralara çevirir. Avdı Qoşqar,

**Bu çay - bu yatağa sığmaz,
Sığmaz, canım-gözüm, sığmaz.
Axar sular dar məcrada,
Axmaz şirin sözlüm, axmaz.**

deyəndə bu ikili standartlarla idarə olunan, güclünün "haqq" hesab edildiyi, nizam tərzinin əyildiyi dünyada, dünya belə getməz, belə getsə taleyin çərxi tərsinə döner demək istəyir və doğrudan da Avdının nəbzi getdikcə sürətlə döyünür.

**Gah düz ağrısı çək, gah daşa dirən
Yer ilə göy ilə baş daşa dirən,
Qohum azarı çək, qardaşa dirən-
Bələ tufanlara, qışa ömrünü.**

və yaradıcılığının inkişafı prosesində Avdının nəbzi daha şiddətlə döyünməyə başlayır.

**Cahillik qırdı bizi,
söz anlayan tapılmır,
Anlayan əyri deyir-
düz anlayan tapılmır**

Poeziyamızın əzəli və əbədi mövzusu olan məhəbbət şeirləri Avdı yaradıcılığında özünəməxsusluğu ilə seçilir. Bu şeirlər, son dərəcə səmimi, təkrarsızdır, orijinaldır, yalnız onun özünə məxsusdur. Bu şeirlərdə məhəbbət də var etiraf da, təəssüf də:

**Nə gözəl qocalıb, üzün, qamətin,
Bir az cavanlığın ətri var üstdə.
Bir ürək umurdun - əlim gəlmədi,
Peşqəşdi gəl indi ömrümü istə.**

**Ayrılıq söz deyil dərd yonqarıdı,
Daşım aylaqla, illərlə "qoşa".
Sən olan ürəyi sənə vermədim,
Sən olan ürəyi döndərdim daşa.**

Məlumdur ki, klassik poeziyamızın görkəmli nümayəndələri Molla Pənah Vəqifin, Aşiq Ələsgərin yaradıcılığında gözəllərin vəsfinə həsr olunan qoşmalar ünvanlıdır. Yeni qoşmada lirik qəhrəmanın adı çəkilir. (Məsələn! Pəri,Zeynəb, Minayə, Mədinə, Güləndam, Güllü və s.)

Eyni zamanda klassik aşiq yaradıcılığında bunun əksi də var. Belə ki, aşiq şeirinin daha çox təşəkkül tapdığı vətənimizin qərb bölgəsində və Borçalı mahalında ta qədimdən bu günə qədər gəlib çıxmış bir adət var ki, aşiqlər sevgililərin adını çəkməyə həya edirlər, kişi tərəfindən sevdidi xanımın adını çəkmək, səsləndirmək, çağırmaq ayıb sayılır. Bu etnoadət

həm də, folklorda, şeirdə, dastanlarda öz əksini tapmışdır. Dediklərimizə misal kimi "Aşiq Qərib" dastanını yada salmaq olar. Və ya Şəmkişli aşiq Söyünün bu gündə aşiqlərin və müğənnilərin dilindən düşməyən "Başına döndüyüm toy adamları" qoşmasını misal gətirmək olar.

**Başına döndüyüm toy adamları,
Siz də deyın: toya gələn oynasın,
Adını demərem, eldən ayıbdır,
Filankəsin qızı, filan oynasın.**

Avdının məhəbbət mövzusunda yazdığı şeirlərində də belə nümunələr vardır. Şeirlər bir çox hallarda "etnoqrafik məzmun" (Nizami Cəfərova) kəsb edir, etnoyaddaşdakı mənəvi - əxlaqi adət-ənənə daşıyıcısına çevrilir.

**Bu qədər gözəlin, qızın içində
Söyləmək ar gəlir ahlı yaşımə
Bir köylü gözəlin dəli həsrəti
Tale qapazıtək dəyir başıma.**

Avdı Qoşqar bəzən ətrafında baş verən, hadisələrə acıyır, bəzən acı gülüşlərlə gülür, bəzən sarsılır, bəzən də şeirləri ilə insanların laqeyidliyinə, biganəliyinə, cahilliyinə qarşı mübarizəyə qalxır. İndi hər şeyin ap-aydın görüldüyü dünyada hər şey görüldüyü kimi olmur. Görünən şeylərin "alt qatı", onun olduğu kimi görünmədiyindən xəbər verir və bu "alt qatı" isə görmək ba-

şa düşmək, duymaq lazımdır. Avdı Qoşqar həmin "alt qatı" görəndə sanki Böyük sufi Cəlaləddin Ruminin məşhur deyiminə - "Ya görüldüyün kimi ol, ya olduğun kimi görün" kəlamına xitabən yazır:

**Həç bir şey olduğu kimi görünmür
Hər şeyin altında bir alt qatı var
Bir azda dərinə "gizli çatı" var.
Hər şey olduğu kimi görünmür
...Nə dünya bəyazdı görüldüyü tək,
Nə göylər çil - çirəq ulduz yığını,
İnsanın canında qaynayır kələk,
Gözəlin başına şeytan yığılır,
Həç bir şey olduğu kimi görünmür**

Bir həqiqət aydındır ki, tarixin bütün dövrlərində şairlər cəmiyyətin ağrı-acılarını öz çiyinlərində hiss etmiş, bu ağrı-

acıları şeirlə ifadə etmişlər. Bu səbəbdəndir ki, bütün zamanlarda hökmdarların saraylarında şairlərin öz yeri, öz hörməti, öz nüfuz və çəkisi olmuşdur. Bununla belə həm də z a - man-zaman həqiqəti söyləyən şairlərin boğazından asıblar,

boynunu vurublar, dərisini soyublar. Lakin nə qədər cəza verilə də onlar bütün zamanlarda həqiqət, ədalət çarçısı olaraq qalıblar. Avdı Qoşqar yazır: "Ədəbiyyatla cəmiyyətin tərbiyyə olunmasına ümidim çox azdır... Ömrüm boyu özümü bir şeyə inandırmağa çalışmışam ki, nə vaxtsa insan cəmiyyətinin çox vaxt özündən qaçdığı ruhi məqama, özündə gizlənən idrak işığına dönüşü başlanacaq. Belə olmasaydı min illik söz ağacının kökü də budaqları da çoxdan quruyub gedərdi.

... Hökm sahibləri söz xirdələrinin külünü göyə sovurardı. Deməli, hələ sözə, onun islah gücünə bərayi ehtiyac var."

Və onun təsəvvüründə söz çox ucalıqdadır. Hələ mənəli, insanı düşündürən şeirlər yazmaq söz demək deyil. Bu baxımdan "Mən söz əbləhiyəm" deyən şairin "Yazmaq ayrı şeydir - biz yazdığımız şeirdi, qəzəldi, amma söz deyil" misraları maraqlıdır.

Avdının dünyaya göz açdığı məkan Azərbaycanın poeziya kəhkaşına Aslan Kəmrli, Akif Səməd, Ağamalı Sadiq, Məmməd Dəmirçioğlu (Allah ruqlarını, şad eləsin) Məmməd İlqar, İbrahim İlyaslı, Rafael İncəyurd kimi şairlər bəxş edib.

Bu şairlərin hamısı Hacı Əfəndi ocağını irfan dünyasından su içib. Yəqin hörmətli oxucular və ədəbi ictimaiyyətin

nümayəndələri mənimlə razılaşsın ki, Azərbaycan poeziyasında bir incə dərəsi məktəbi, ənənəsi, yolu var və adlarını sadaladığım və sadalamadığım şairlərin böyük əksəriyyətində bu ənənə özünü qabarıq şəkildə biruzə verir. Bu məktəbin nümayəndələrin hamısı klassik Azərbaycan poeziyasından, folklordan, aşiq şeirindən, bəhrələnmiş şairlərdir. Çünki bu yerin insanları hələ ana bətnində olarkən söz və sazla qidalanmışlar. Gözlərini dünyaya açanda onların ilk dəfə eşitdikləri saz havaları, oxşamalar, bayatılar, qım-qımlar, nağıllar, dastanlar, olmuş, insanların yaddaşı beləcə formalaşmışdır.

Avdının yaradıcılığına bu baxımdan yanaşsaq bir qədər fərqlilik görəcəyik. "Sazı-sözü, aşığı ruh kimi canında əsdirən" Avdı Qoşqar niyəsə "şeyrimizin gül xonçası, olan özündə ulu ruqları yaşadan, gülüzlü gərayllar"dan bir az aralı gəzir. Onun üslubu fərqlidir.

Professor Rüstəm Kamal Avdı yaradıcılığını təhlil edərkən yazır:

"Avdı Qoşqarın qafiyələri də rədifləri də aşiq qulağı üçün elə asan deyil, şeirlərinin təhkiyə intonasiası, poetik lüğəti, ritmik köntöylüyü elədir ki, gəraylısını, qoşmasını aşığın yaddaşı mənimsəyə bilməz".

Avdının şeirləri ilə tanış olduqca Rüstəm müəllimin qənaətilə razılaşmalı olursan. Hətta o saza müraciətlə yazdığı şeirlərində belə, həmin qafiyələr, rədiflər aşığın qulağına yatmır. Diqqət yertirin.

**Ovuda bilmərəm birçə ürəyi,
Qoruya bilmərəm yaz havasından.
Bəhanə axtarır yana yaxıla,
Bir qəmli baxışdan, saz havasından.**

və ya

**Qan çəkir göylərə sarı,
Sarıl dağdağana, sarıl...
Yarı ürək qanı, yarı,
Sazlardan neylərdən gəlir.**

Avdı Qoşqar, publisit yazılarında, şeirlərində tez-tez M.F.Axundova, M.Ə.Sabirə, Cəlil Məmmədquluzadəyə, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevə müraciət edir, onları xatırlayır, onlara istinad edir.

O, ətrafında addımbaş rast gəldiyi laqeyidliyə, biganəliyə, cəhalətə və s qarşı mübarizəyə qalxır, onun öz sözləri ilə desək... "sinirə bilmir.Bu ağrı acının, bu paralanmanın fonunda qəflət yuxusuna bürünüb ömrü xabida başa vuran yurd oğullarının doğma cəhaləti adamı gor evinə qədər yandırır."

(ardı 12-ci səhifədə)

(əvvəli 10-cu səhifədə)

Avdının şeirlərini oxuduqca misralarını arxasından, onu hayqırtısı, hönkürtüsü, etirazı, təəssüfü hiss olunur, eşidilir, və şair yana - yana deyir.

**Bu bizik - qapımız, bacamız bağlı
Yurd - yuva sarıdan sinəmiz dağlı
Təbrizli, Muğanlı, Araz qıraqlı,
Çox vaxt qurd ağzına vermişik ağılı,
-onda boy göstərib damarda ağrı,
Susub daşa dönüb torpağın bağı,-
bu bizik bu bizim həyat tərzimiz.**

Son vaxtlar poeziyamızda Türkçülük, Turançılıq mövzusunda yazıların, şeirlərin, publisistik yazıların sayı və ləngəri bir az azalıb deyəsən.

Bəlkə də bu ordan gəlir ki, müstəqilliyimizin bizə verdiyi azadlıq sayəsində istər Türkiyəyə, istər İrana istərsə də digər Turan ellərinə gediş - geliş asanlaşıb, həsrət azalıbdır.

Avdı Qoşqarın söz dünyası

Mənim fikrimcə əslində indi istər poeziyamızda, istər nəsrimizdə, istərsə də publisistikamızda bu mövzularda türkçülüğü, və turançılığı tərənnüm edən əsərlər daha çox yazılmalıdır.

Avdı Qoşqarın bu mövzuya həsr elədiyi şeirlər çox maraqlıdır, şirindir düşündürəndir. Həm də poetik ifadəsi güclüdür:

Diqqət yetirin:

**Ömrüm boyu
adı gələndə
Nar kimi dodağım on yerdən
çatlayan,
ruhumun dərinliyin arıtlayan -
Osmnalı torpağı
ayağımın altındadır.**

və ya

**Bu nə sevgi, İlahi,
Süzülüb axır üzümə
Baxışlardan leysan kimi
Tökülüb yağır üzümə**

**Göydən gələn nur selimi,
Tanrı dağının yelimi,
Ya mən ağıldan dəli
Fərəhi sıxır üzümə**

Bədii - publisistik yazılarımin birində Avdı Qoşqar şeirlərinin taleyi haqda oxucuya müraciətlə dedi "…özümün oxucusuz sabahımı görürəm.

Heç bir umacağım yoxdu əslində, nə yaşanmağından, nə oxunmağından. Heç yaşaməsın, heç oxunan günü olmasın, mənə nə gün verib ki, oxuyana, yaşadana nə gün aqlasın,? "deməsinə baxmaya-raq onun "Bu çay bu yatağa sığmaz" kitabı şairin oxucularla növbəti görüşüdür, və bu şeirləri oxuduqdan sonra əmin oldum ki, müəllifin dediyinin əksi olaraq onun şeirləri həm oxunacaq, həm yaşayacaq, həm də yaşadacaqdır. Sözümün bu yerində Avdı Qoşqara sevimli şairimiz Hüseyn Arifin bir sözünü xatırladıram. "Oxucuların sağlam bədii zövqünü oxşayan poeziya geniş yayılır, xalq ruhuna, poetik fikrimizin gözəl ənənələrinə səmimi hörmət bəsləyən şairlər həmişə sevilirlər".

Və beləcə Avdı Qoşqar yana-yana, yaza-yaza, gəlib çatdı 60 yaşına.

**Yetdim altmışa - yenə sadələvh,
Yenə aldanıram bir uşaq kimi
Yenə bu həyatən sıldırımları -
Dayanıb önümdə "yaraşlıq" kimi -
Elə bilirəm ki, basıb keçərəm
Dağı əridərəm qum dənəsi tək
Hələ də o qızın pərvanəsi tək
Beləcə əriyib ölüb gedərəm**

**Beləcə qalacam yüz yaşımda da
Yüz yaşda ələnsə yaşım üstə**

Bax beləcə sənə nəbzi "gah aramla,gah sürətlə, gah da şiddətlə" döyünən yüz yaşlı sağlam və şirin şair ömrü arzu edirəm.